

**Чайка Т.Ю., доц. каф. економічного аналізу і обліку, к.е.н.,
Лобанов І.О., студ.**
*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМА ВІДБОРУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ КЛЮЧОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

З точки зору інвесторів, велике значення мають фінансові коефіцієнти. Коефіцієнтний аналіз являє собою кількісний метод отримання інформації про фінансовий стан підприємства шляхом вивчення його фінансової звітності.

У науковій літературі зустрічаються різні підходи до класифікації фінансових коефіцієнтів, але найбільшого поширення набула така класифікація:

- коефіцієнти ліквідності (liquidity);
- коефіцієнти рентабельності (profitability);
- коефіцієнти ділової активності (activity);
- коефіцієнти платоспроможності (solvency).

Коефіцієнти рентабельності – індикатори здатності підприємства генерувати прибуток у розрахунку на одиницю виручки, витрат, активів, капіталів, інвестицій, грошових потоків та ін.

Перелік основних показників, які можуть використовуватися при конструюванні різних коефіцієнтів рентабельності, представлений у табл. 1.

Таблиця 1

Показники, які можуть бути використані при конструюванні коефіцієнтів рентабельності

Показники, які можуть бути використані в якості чисельника коефіцієнта рентабельності	Показники, які можуть бути використані в якості знаменника коефіцієнта рентабельності
<i>Прямо представлені в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (Profit and Loss Statement, P&L)</i>	
Валовий прибуток (Gross profit, GP), (код 2090 або 2095)	Чистий дохід від продажів (Net Sales, NS), (код 2000)
Операційний прибуток (Operating profit, OP), (код 2190 або 2195)	Активи (Assets, A), (код 1300)
Прибуток до оподаткування (Earnings before taxes, EBT), (код 2290 або 2295)	Власний капітал (Equity, E) (код 1495)
Чистий прибуток (Net profit, NP), (код 2350 або код 2355)	
<i>Прямо не представлені в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід); потребують розрахунку</i>	
Прибуток до вирахування відсотків і податків (Earnings before interest and taxes, EBIT), (код 2190 або код 2195) + код 2250	Інвестований капітал (Invested Capital) – це власний капітал плюс довгострокові зобов'язання і забезпечення (Equity and Long-term Debt), (код 1495 + код 1595)
Прибуток до вирахування відсотків, податків і амортизації (Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization, EBITDA), (код 2190 або код 2195) + код 2250 + код 2515	

Комбінуючи різні види прибутку та різні види ресурсів, ми маємо можливість конструювати різні види коефіцієнтів рентабельності.

Експрес-діагностика – це швидкий аналіз ключових показників з метою виявлення вузьких місць і проблемних аспектів. Як відзначають, зокрема, О.Б. Гром'як, О.Г. Мельник, основними характеристиками експрес-діагностики є:

- швидкість обстеження об'єкта;
- оперативність обстеження об'єкта;
- терміновість обстеження об'єкта.

Як відомо, в сьогодні в розпорядженні аналітика знаходиться величезна кількість показників рентабельності, але завдання експрес-діагностики – отримати адекватну інформацію, ґрунтуючись на якомога меншій кількості ключових індикаторів, які при цьому ще й можна розрахувати на основі загальнодоступної відкритої фінансової звітності. Виходячи з цього, наша задача – відібрати якомога

меншу кількість коефіцієнтів рентабельності, які, однак, при цьому здатні забезпечити комплексне уявлення про прибутковість компанії.

Треба відзначити, що набір коефіцієнтів рентабельності, який буде використовуватися при експрес-діагностиці, залежить від цілей і адресата аналізу. Так, з точки зору інвестора, пріоритет буде віддаватися коефіцієнтам, які відображають прибутковість активів і загальну ефективність діяльності підприємства. А менеджмент підприємства буде цікавитись ефективністю окремих видів ресурсів. Наприклад, рентабельність персоналу (ROL), рентабельність основних засобів (ROFA) – індикатори, які є дуже важливими для менеджменту підприємства, але вони є не дуже цікавими з точки зору зовнішніх інвесторів.

Основні метрики рентабельності, які є найбільш придатними для експрес-аналізу фінансового стану підприємства зовнішніми інвесторами, представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Основні метрики експрес-діагностики рентабельності підприємства

Назва	Формула і розрахунок за НП(С)БО України
Рентабельність операційної діяльності (Return on Sales, ROS)	$ROS = \frac{Operating\ Profit}{Net\ Sales} \cdot 100\% = \frac{\text{код 2190 (або код 2195)}}{\text{код 2000}} \cdot 100\%$ <p>де <i>Operating Profit</i> – операційний прибуток; <i>Net Sales</i> – чистий дохід від реалізації продукції.</p>
Рентабельність чистого прибутку (Net Profit Margin, NPM)	$NPM = \frac{Net\ Profit}{Net\ Sales} \cdot 100\% = \frac{\text{код 2350 (або код 2355)}}{\text{код 2000}} \cdot 100\%$ <p>де <i>Net Profit</i> – чистий прибуток; <i>Net Sales</i> – чистий дохід від реалізації продукції.</p>
Рентабельність активів (Return on Assets, ROA)	$ROA = \frac{Net\ Profit}{Assets} \cdot 100\% = \frac{\text{код 2350 (або код 2355)}}{\text{код 1300}} \cdot 100\%$ <p>де <i>Net Profit</i> – чистий прибуток; <i>Assets</i> – активи підприємства.</p>
Рентабельність власного капіталу (Return on Equity, ROE)	$ROE = \frac{Net\ Profit}{Equity} \cdot 100\% = \frac{\text{код 2350 (або код 2355)}}{\text{код 1495}} \cdot 100\%$ <p>де <i>Net Profit</i> – чистий прибуток; <i>Equity</i> – власний капітал.</p>
Рентабельність інвестицій (Return on Investment, ROI)	$ROI = \frac{Net\ Profit}{Invested\ Capital} = \frac{Net\ Profit}{Equity + Long\ term\ Debt} = \frac{\text{код 2350 (або код 2355)}}{\text{код 1495} + \text{код 1595}}$ <p>де <i>Invested Capital</i> – інвестований капітал (власний капітал плюс довгострокові зобов'язання і забезпечення; <i>Equity and Long-term Debt</i>).</p>

Рентабельність операційної діяльності (Return on Sales, ROS) є індикатором операційної ефективності компанії. Хоча цей коефіцієнт в експрес-аналізі використовується рідше, ніж рентабельність чистого прибутку (NPM), ми вважаємо, що для інвесторів він є не менш, а може, навіть й більш важливим індикатором.

ROS є надзвичайно важливим показником, оскільки відображає рентабельність основної, регулярної діяльності підприємства. У той час як на рентабельність чистого прибутку (NPM) можуть впливати наступні чинники:

- випадкові доходи;
- непрофільні доходи.

Що стосується рентабельності активів, рентабельності власного капіталу та рентабельності інвестицій, поширеним варіантом цих індикаторів є формули, в знаменнику яких – середні за період значення відповідних показників. У разі стабільної роботи компанії результати розрахунку за такою методикою істотно не відрізняються від варіантів, наведених в табл. 2.

Рентабельність активів (ROA) характеризує ефективність управління сукупними активами, тому цей коефіцієнт має особливу важливість при прийнятті інвестиційних рішень керівництвом підприємств. Уточнити перспективність фінансових вкладень може порівняльний аналіз таких показників, як:

- рентабельність власного капіталу (ROE);
- рентабельність інвестицій (ROI);
- рентабельність активів (ROA).

Варто відзначити, що окремі моментні показники рентабельності, як правило, малоінформативні. Коефіцієнти рентабельності мають сенс тільки в умовах їх зіставлення в динаміці, або зі значеннями інших підприємств-конкурентів тієї ж галузевої приналежності, або з середньогалузевими рівнями, або з цільовими показниками.